

Sportherdenking Olympisch Stadion

4 mei 2014

OLYMPISCH STADION AMSTERDAM

Comité Sportherdenking 4 mei:

Jan-Coen Hellendoorn
Simone Freling
Julius Egan
Hans Lubberding
Jurryt van de Vooren

Voorzitter Comité
Directeur Ajax Foundation
Sportraad Amsterdam
Directeur Olympisch Stadion Amsterdam
Sporthistoricus

Programma

4 mei 2014

- 10.30 uur** Ontvangst in de Phanos kantine (Olympisch Stadion 1)
-
- 11.00 uur** Aanvang inhoudelijk programma over roeien in de Tweede Wereldoorlog, onder meer met Ronald Florijn en familieleden van Marinus Spillenaar Bilgen, winnaar van de Varsity van 1914.
-
- 12.30 uur** Aanvang Sportherdenking bij het beeld van Prometheus op het plein voor het Olympisch Stadion
-
- 13.00 uur** FC Bleekneusjes. Een tekstlezing afkomstig uit de theatervoorstelling *'Wer Sport treibt sündigt nicht'*. Over sport in de oorlog.
-
- Na afloop is er gelegenheid om het sportmuseum Olympic Experience te bezoeken, waar de Olympische skiff van Jan Wienese is te zien.
-

Colofon

© 2014 Stichting Exploitatie Olympisch Stadion Amsterdam

Tekst: Jurryt van de Vooren, Nico van Horn

Productie: Nienke Erkelens

Vormgeving: Marjolein Ruiter Grafisch Ontwerp & Media

Roeien in een oorlog

Eén van de sprekers op de Sportherdenking is sporthistoricus Nico van Horn. Hij deed onderzoek naar de Nederlandse roeisport in de Tweede Wereldoorlog. Hier leest u een deel van zijn publicatie.

We schrijven 5 mei 1940. Vijf dagen voor de inval van de Duitsers in Nederland was de Varsity voor het eerst op het Amsterdam-Rijnkanaal en werd gewonnen door Laga.

NSRB op het Amsterdam-Rijnkanaal

De Studentroeibond (NSRB) hield niet zo van de Bosbaan, nadat daar in 1937 voor het eerst de Varsity was gehouden: twee kilometer was niets, het moest drie kilometer zijn. Na veel getouwtrek trok de Varsity daarom in 1940 voor het

eerst naar het Amsterdam-Rijnkanaal. De invloed van de Tweede Wereldoorlog was al merkbaar: verschillende potentiële roeiers konden niet aan de start komen, omdat de mobilisatie – in het najaar van 1939 uitgeroepen – nog steeds voortduurde.

Nadat Duitsland Nederland had bezet en de situatie enigszins was 'genormaliseerd', maakte de Roeibond rond 25 mei bekend dat de komende aangekondigde wedstrijden voorlopig waren afgelast, maar die mededeling werd kort daarna weer ingetrokken. Er kon 'gewoon' worden doorgeroeid. Wel verboden de militaire autoriteiten het gebruik van de Bosbaan: alle Amsterdamse wedstrijden moesten op de Amstel worden geroeid.

Een kleine verandering vond in datzelfde eerste oorlogsjaar plaats: de roeiwereld moest Nederlandse woorden in plaats van de vele Engelse gebruiken. Overigens was die maatregel niet perse ingegeven door de Duitsers. Die ontwikkeling was al eerder in gang gezet, maar droeg ongetwijfeld de goedkeuring van de binnengevallen Duitsers weg. Finish werd eindstreep, start werd afvaart en ga zo maar door.

De grote veranderingen vonden plaats eind november 1940. Laga en Njord kregen na de rede van R.P. Cleveringa op 26 november 1940

in Leiden een tijdelijk roeiverbod. Cleveringa had in zijn rede in het Leidse Academiegebouw stelling genomen tegen het gedwongen ont-slag van Joodse hoogleraren. Studenten gingen in staking, en de Duitsers wisten niet hoe snel ze de corpora in de universiteitssteden, en de universiteiten zelf moesten sluiten, en dus ook de roeiclubs die toen nog volledig onder het corps vielen. Al eerder waren op last van de bezetters de verenigingen Dudok van Heel en Panta Rhei opgeheven, omdat ze behoorden bij de Nederlandse krijgsmacht.

Laten we wel bedenken dat er buiten de vijf erkende corporale studentenroeiverenigingen amper andere studentenverenigingen waren. In dit verband is een eerbiedig saluut op zijn plaats aan vooral de leden van Laga, en ook van Njord, Triton, Nereus en Aegir, die actief waren in het verzet. Een relatief groot aantal Laga-leden zou de oorlog niet overleven. In menselijk opzicht heeft Laga van de vijf studentroeiverenigingen het meest geleden. ■

2005–2014

Emotionele oorlogsverhalen op

de Sportherdenking

Sinds 2005 wordt de Sportherdenking georganiseerd. Omdat het de 10e keer is, kijken we terug op enkele bijzondere verhalen.

Op alle Sportherdenkingen zijn sporters, betrokkenen en deskundigen aanwezig, die daar vertellen over sport tijdens de Tweede Wereldoorlog. Zo wordt niet alleen herdacht, maar worden ook onbekende verhalen en inzichten toegevoegd aan de geschiedenis van Nederland en de Tweede Wereldoorlog.

Er waren emotionele verhalen van tafeltennisser **Cor du Buy** over de arrestatie en deportatie van een sportvriend tijdens de razzia's, die zouden leiden tot de Februaristaking. **Sjaak Swart** vertelde over het lot van zijn vader tijdens de bezetting.

Ook speerwerper **Jaap van der Poll** hield zijn verhaal, dat we hiernaast samenvatten. Tevens was de organisatie van de Sportherdenking betrokken bij het leggen van gedenkstenen bij de huizen van **Han Hollander** en de turnsters van 1928.

En in 2010 werd er gevoetbald voor twee minuten stilte.

KAMPIOEN VAN HET KALE KOPPEN KAMPMENT

Jaap van der Poll (1914-2010) vertelde in 2007 zijn verhaal. In 1936 deed hij als speerwerper mee aan de Olympische Spelen in Berlijn en was diep onder de indruk van de openingsceremonie toen het publiek massaal de Hitler-groet bracht. "Dat heb ik als zeer bedreigend ervaren, al die mensen die massaal *Sieg Heil!* riepen. Die eenheid, het was net een groot beest."

Vanwege een blessure presteerde hij matig in Berlijn en hij hoopte daarom op revanche op de Spelen van 1940 in Tokio. Hij zou inderdaad in Japan terecht komen, maar niet als sportman.

Toen de oorlog uitbrak zat Van der Poll in Nederlands-Indië. De Spelen van 1940 waren vanwege de oorlog inmiddels afgelast. Tijdens de Japanse invasie was Van der Poll als sergeant bij de KNIL ingedeeld bij een mitrailleurgroep. "We hebben geprobeerd de Japanse opmars te vertragen. Maar we waren kansloos. We zaten op de Jap te wachten tot die uit de bosjes zou komen toen we hoorden dat we gecapituleerd waren. Ik was blij dat ik er goed van afkwam, want ik was helemaal niet zo happig om in een oorlog te sneuvelen."

Van der Poll kwam in een kamp op Java, waar iedereen kaal werd geschoren. "Het kamp heette voortaan het Kale Koppen Kampement. Natuurlijk werden er atletiekwedstrijden georganiseerd." Hij won er enkele wedstrijden en werd zo de kampioen van het Kale Koppen Kampement.

Vanaf daar werd hij naar Japan gestuurd om in de mijnen te werken. Zo kwam Van der Poll dus toch in Japan, maar niet als atleet in Tokio voor zijn revanche van 1936. "Ik heb tweeënhalf jaar als krijgsgevangene gewerkt. Op een dag, het was 15 augustus, kwamen we laat uit de mijn, de dagploeg. Het verbaasde ons dat we bijna niemand tegenkwamen. De banden lagen stil, er was geen geruis meer, geen machinelawaai en we voelden opwinding; er moest iets heel bijzonders aan de hand zijn. We voelden het gewoon uit het kamp omhoog stijgen, een sfeer van blijdschap, opwinding. De deuren gingen open en daar liep iedereen euforisch in het rond."

Japan was gecapituleerd, waarna Van der Poll huiswaarts keerde. Hij deed nooit meer mee aan de Olympische Spelen. ■

STOLPERSTEINE VOOR DE JOODSE TURNSTERS VAN 1928

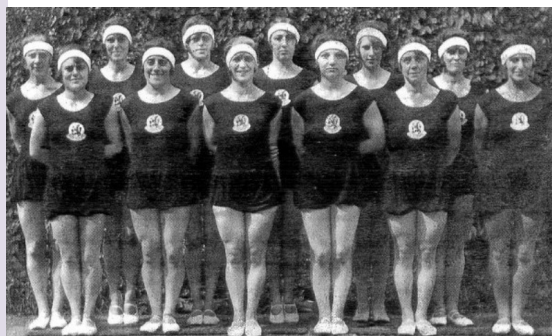
De Duitse kunstenaar Gunter Demnig legt door heel Europa gedenksteden bij de huizen, waaruit tijdens de oorlogsjaren mensen zijn afgevoerd om nooit meer terug te keren. De gedenksteden zijn bekend geworden als *Stolpersteine*, ofwel Struikelstenen. De organisatie van de Sportherdenking heeft hieraan enkele keren meegewerkt. In 2009 werden stenen gelegd bij het voormalige woonhuis van sportverslaggever Han Hollander en zijn vrouw; in 2010 gebeurde dit in Amsterdam en Utrecht bij de laatste adressen van vier turnsters en hun coach.

In 1928 won de Nederlandse vrouwenturnploeg goud op de Olympische Spelen van Amsterdam. Vier van deze turnsters en hun coach werden door de Duitsers van huis gehaald en vermoord. Voor deze sporters en hun familieleden werden deze Stolpersteine geplaatst:

- Estella Blits - Agsteribbe (1909-1943), samen met haar man en twee kinderen vermoord in Auschwitz
- Anna Dresden - Polak (1906-1943), samen met haar man en dochter vermoord in Sobibor
- Helena Kloot - Nordheim (1904-1943), samen met haar man en dochter vermoord in Sobibor
- Judikeje Themans - Simons (1904-1943), samen met haar twee kinderen vermoord in Sobibor
- Gerrit Kleerekoper (1897-1943), coach, samen met zijn vrouw en twee kinderen vermoord in Sobibor

Stolpersteine voor de gezinnen van Gerrit Kleerekoper en van Anna Dresden-Polak

Turnploeg van 1928

De steen voor Hartog (Han) Hollander werd op 4 mei 2009 geplaatst bij zijn oude huis aan de Amsterdamse Amstelkade. Deze voormalige sportjournalist van de AVRO was in de jaren 30 een nationale beroemdheid vanwege zijn radioverslagen. Kort na de Duitse inval werd Hollander ontslagen door de AVRO, nog voordat de Duitsers maatregelen eisten om het Joodse personeel uit te sluiten.

Bij het leggen van de gedenksteen was Willemijn Maas aanwezig, algemeen directeur van de AVRO. Ze sprak daar namens de omroep over zijn ontslag, wat nog nooit eerder was gebeurd: "Over die periode en die actie van AVRO-directeur Willem Vogt, nota bene een persoonlijke vriend van hem, is na de oorlog veel geschreven en gezegd – vaak in emotionele termen. Vogt is voor de zuiveringscommissie verschenen en uiteindelijk vrijgesproken. Dat neemt niet weg dat nu, bijna zeventig jaar later, het terugkijken op die periode voor mij en de AVRO buitengewoon pijnlijk is en gevoelens oproept van onbegrip en verbijstering." ■

Gedenkplaat voor Han Hollander in het Olympisch Stadion

VOETBALLEN VOOR TWEE MINUTEN STILTE

In samenwerking met de Sportraad Amsterdam werd in 2010 een extra onderdeel toegevoegd aan het programma. Om te onderstrepen dat juist sport bij uitstek geschikt is om onderling begrip en respect te stimuleren eindigde de Sportherdenking met een voetbalwedstrijd.

Het was een wedstrijd, waarbij bekende Nederlanders een team vormden met Amsterdamse jongeren. Bij de deelnemers waren onder meer muzikanten, politici en sporters als: Frits Barend, Humberto Tan, Kirsten van der Kolk, Barbara Barend, Eric van der Burg, Quintis Ristie, Ali Bouali, Yes Roshdy, John Williams, Bas Muijs, Sasha Visser, Hidde van Warmerdam, Roby Dattatreya, Rachid Larouz, Edgar Davids, Imro Blinker en Peter Heerschop.

De uitslag weten we niet meer. Wel waren alle deelnemers zich die avond nóg meer bewust van het belang van twee minuten stilte. ■

Bezoekadres:
Olympisch Stadion 2
1076 DE Amsterdam
www.olympischstadion.nl